

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Kis-Csapó-utca 373. sz</p>
--	--	---

A cultus-ministerium költségvetési vitái.

Azon viták közben, melyek a cultus-ministerium költségvetése alkalmával az országházban folytak, olyan kérdések is vettek fel, a melyeknél nem annyira maga a kérdés, mint az arra adott felelet érdekel bennünket protestánsokat.

Ilyen kérdés volt a Schlauch püspök ismert tétele, (melyet inkább hivatalos czáfolat czéljából vetettek fel némelyek), hogy helyes volna-e a ministeri felelős kormányzat kikerülésével szerezni érvényt, a katolikus egyházra nézve a királyi legfőbb kegyuri jogokat.

Azon kérdés, hogy a magyar király legfőbb patronatusi jogát a r. cath. egyház irányában miként gyakorolja, minket protestánsokat első sorban és inkább csak mint állampolgárokat érint. — Hazánk alkotmányos törvényei között ott van az 1847—48-iki III. t. cz., melynek értelmében a magyar király felelős magyar ministeriuma utján gyakorolja alkotmányos jogait. Mindaddig, mig ezen törvény el nem töröltetik, a nemzet és annak országgyűlése, afféle megkülönböztetéseknek, a miket Schlauch püspök szeretne tenni, hogy a király ne mint államfő, hanem mint legfőbb kegyur gyakoroljon bizonyos jogokat a r. cath. egyház felett, semmi helyet nem adhat, és pártkülönbség nélkül utasítja el azokat. Így tett a Schlauch-féle megkülönböztetéssel mind az országgyűlés, mind a kormány. A cultus-minister és a ministerelnök határozottan kijelentették, hogy olyan magyar kormány, mely nem alkotmányos és az állami jogokat csorbitó tendenciáknak kedvezne, ez idő szerint 24 óráig sem állhatna fenn.

Ezen feleletekből reánk protestánsokra az a megnyugtató tanulság, hogy az állam minden utógondolat nélkül határozottan fenn akarja tartani felekezetnélküliségét; és alkotmányos jogait a róm. c. egyház irányában is épen úgy hangsúlyozza, mint bármi más jogát. Nem tagadjuk, megdöbbentő is lett volna reánk protestánsokra, ha — miután mi protestánsok és épen reformátusok, az állam főfelügyeleti törvényes jogának mé-

tányos elismerésével és az állam iránti bizalommal alkottuk meg legújabb törvényeinket, — ha erre a mi hazafias tettünkre az állam avval felelne, hogy a katolikusoknak bárminemű bátoritást adna olyan fegyverek használatára, a melyek a magyar állam történeti jogaival ellenkeznek, és a melyeknek végcélja a katolikusok felekezetének ismét uralkodó hatalommá és államvallássá emelése. És ha a nemzetnek az országgyűlés felfogásában visszatükröződő közvéleményét keressük, és eszünkbe jut, miként fogadta az országgyűlés annak idejében a középiskolai törvény tárgyalásánál, a tisztán prot. érdekek és jogok védőinek egy némely ponton tulhajtott szónoklatait, megtaláljuk a másik tanúságot, hogy nem éljük azt a kort többé, a melyben az állam és a nemzeti közvélemény a felekezetek közjogi domináló helyzetét és az állami főhatalom rovására követelt előjogait szívesen üdvöznél.

A katolikus autonomia, mely ezen viták alatt szintén szóba jött, első sorban és majdnem kizárólag a cath. egyház belügye. Mi protestánsok annyira sem mehetünk még most ezen autonomiáról alkotott véleményünkben, mint egyik protestáns lelkész-képviselő ment, a ki kinyilatkoztatta, hogy azt szívesen megszavazná. Mert ezen kath. autonomiáról csak annyit tudunk bizonyosan, hogy az a róm. cath. egyház alkotása és organismusa szerint olyanféle autonomia, mint a protestáns nem lehet, de hogy milyen lesz, azt nem is sejtethi senki, mig az előmunkálatok ujjonnan meg nem lesznek téve, mert a kath. congressus ólta a helyzet és az egész kérdés nagyot változtatott maguknak a magyarországi katolikusoknak szemében és öntudatában is. Ha azonban az autonomia kérdése olyan konkrét alakot nyerne, mely p. o. egy törvény alakjában, a szabadság, nemzeti műveltség és vallásosság általános érdekeinek előmozdítására is megnyugtató lenne, és biztosítást nyujtana arról, hogy sem az ultramontanismusnak, sem netalán egyház-politikai agitációknak fészkevé és eszközévé nem válik, bizonyára a protestáns képviselőkön volna a sor, visszaadni katolikus világi testvéreinknek azon nemes kölcsönt, melylyel az 1790/1-ik országgyűléstől

fogva több országgyűlésen a protestantismus sérelmeinek pártolása által bennünket lekötöztettek.

A ránk nézve nagyfontosságú párbér kérdése is felmerült, fájdalom, ismét az óhajtott megoldás nélkül. De talán egy lépéssel közeledtünk a megoldás felé. Fenyvessy és Szilágyi Dezső kifejtették ugyan, hogy a párbér kötelezettség személyi teher, de néhány szavazatnyi kisebbségben maradtak azon indítvánnyal, adassék a cultus-ministernek utasítás, hogy még ez időszak alatt tegyen kezdeményező lépéseket a párbér-ügy általános rendezésére. A minister azonban ünnepélyesen megígérte, hogy e fontos ügyet ministertársaival még egyszer tanulmányozni fogja, és ha szükséges lesz, annak idején törvényjavaslatot is nyújt be. Valóban már is szükséges lett, és az országos törvény általi végleges eldöntés már csak a felekezeti békekesség érdekében is alig halasztható.

G. K.

A mi örömünk árnyéka.

„Welche Wendung durch Gottes Fügung.“ Vagy ha jobban tetszik a protestáns német bölcseségnél az olasz kintorna mélabusan öblögető hangja, hát így is mondhatjuk:

„Óh jérum, jérum, jérum!
Quae mutatio rerum!“

Nem szükséges ám minékünk sem Berlinbe, sem Rómába zarándokolnunk, csak azért, hogy a dolgok változásának el nem tagadható tényálladékát megállapíthassuk.

Állítsuk csak fel itthon a forumot, s idézzük meg kihallgatásra azokat a megváltozott dolgokat, meglátjuk, hogy azokban van ám sok, a mi örömet is okozhat.

Ime a doktrinák fölötti harc divata leélte magát; vonaglik még s egyet-egyet rándul, de érezzük, hogy ideje lejárt. Nem volt abból haszna sem egyiknek, sem a másinak, de még a harmadiknak — az egyháznak — sem. A nép tömegét hidegen hagyta a pennaharc, a sok kiomlott tentavér. Alant tehát maradt e tekintetben minden a régiben. Fent, oszoltak a felhők, eső nélkül dörögve szálltak tova haragos kedvvel, hogy aztán más szellő szárnyain újra gyűljenek, jótékony áldásos esőre. A tény, a meleg örök forrása pedig, változatlanul szeliden fakaszt, tenyészt és táplál tovább is, mindenütt, hol utja nincs elzárva.

Mily üdvös változás!

Nem folyik már mindenütt a fölött a pör, hogy vajjon a vallásos erkölcsi élet olyan növény — e, melyet csak gyökérrel lehet gyümölcsözőleg tenyésztetni, szaporítani, vagy olyan, mely dugványozással magától is fakad, nő és gyümölcsözik?

Ma már hódít a Heldring-féle elv, hogy „nem a tudomány emel Istenhez“ (nem ér az föl odáig), „hanem a tiszta szív,“ A hit régiója magasabb, mint a tudományé!

És hogy sokat ne beszéljek, itt vannak a törvénykönyvvé tömörödött kánonok és rendszabályok. Mennyi változásról tanuskodnak ezek, azt czélozván, hogy az Ovid által megénekelte metamorphosist visszajára valósítsák meg, átvívén egyházunkat a vaskorból fokonként a boldog aranykorba.

Hol vagy aranykora keresztyén egyházunknak! Hol vagy hát!

Hol vagy te pünköszi gyülekezet, a melynek tagjairól olvassuk, hogy „mindenök köz vala, mert szívök és lelkök egy vala.“

Mintha, mintha e boldog aranykornak legalább a határszéli mesgyéjéig jutottunk volna! Hiszen itt van a mi drága közalapunk, szegény fillére csörög abban a gazdag forintja mellett.

A gazdag forintja! Ez csak könnyebben beleperdül talán a közös ládába, de a szegény fillére...? A közalapi tartozásokat szedők annak a megmondható, hogy hányszor belenyul mellénye zsebébe, hányszor vájkál ládája fiókjában a szegény ember és a rossz fizető, azért a 10, 20, 30 s. t. b. krajczárért, míg azt mondja hogy „nincsen nekem, ha kihúznak is.“ És ez a mi örömünknek messzehuzódó árnyéka!

Akad ilyen nem fizető talán mindenütt, nem csak Debreczenben. Csakhogy az a különbség ennek a kikiáltása közt, Debreczenben és nem Debreczenben, hogy amott 40 ezer ember nevében és érdekében erős hangon lehet beszélni, itt pedig — tudniillik nem Debreczenben, — sokszor a szomszédig sem hallik a panasz.

Dehát nem vólna nekünk egyéb dolgunk a bevehetetlen közalapi tartozásokkal szemben, mint erősebb vagy gyöngébb hangon lamentálni?

De van ám!

Az a közalapi aláírási iv egy kötelezvény, melyen az aláírt X, Y, Z, kötelezi magát, hogy három éven át, évi 10, 20, 30 krajczárt fizet a közös nagy pénztárba. E kötvény beváltása, az illető egyház dolga, a melynek X, Y, Z, adófizető tagjai. Egyes egyházak tartozási összegével, a közalapi pénztár éhes torka néz farkas szemet. Mit bánja ez, hogy a gyomrának ígért és kötelezett étel, hány — hogyan — és honnan vett apró falatokból készült számára? A törvényszerű elkészítésért, az illető egyház a felelős. Csak az egyházat terhelő quantum meglegyen! Ez a fődolog!

Ha valamelyik egyház, a maga kedvére vagy kedve ellenére, azt mondja X, Y, Z adósnak a tartozására, hogy vólt, nincs: hát ez az illető egyház dolga, belügye. A közalapi pénztár azonban, a kötelezett 3 év lejártáig, az egyházakkal szemben nem engedheti el a kötelezett tartozási összeget, mert ez, a közalapi pénztárba utalt közös tulajdon: édes mindnyájunké. A közalapi pénztár, — a 3 év alatt, — nem engedhet el a részére kötelezett tartozási összegekből, nem csak azért, mert a követelések behajtása életföltétele annak a pénztárnak, — a mely föltétel alatt élhet, virulhat s válhatik áldásossá, — hanem azért sem, mert ez veszélyes initiativa lenne.

„Omne initium est durum.“ Óh ha volna elég fül azoknak a panaszos kifogásoknak a hallgatására, a melyek „az újabb adóteher“ beszédese körül országszerte fölmerülnek, talán még azok is fölemelnék szavokat, a kik eddig hallgatag ültek.

Mi haszna!

Elég baj az, hogy vannak, kik filléretet sem adakozhatnak, még nagyobb baj, hogy olyanok is vannak, kiknek egyáltalán nincs kedvük adakozni. Mellékesen jegyzem meg, hogy az efféle jelenségek, összevéve a helyi adókezelés mizériáival, önkénytelenül megkiváncsítják velünk az egyházi adók országos kezelésének valósítását.

Tárgyamhoz térve, ha az illető egyház nem vehet onnan, a hol nincs, a hol nem adnak vagy nem tudnak adni, hát vegyen onnan, a hol van is, adnak is!

A bevehetetlenné vált közalapi tartozások teljesíthetése céljából, alkossunk egyházanként pótpénztárt, vagy az egyházi közadóból, vagy ajánlati összegekből, hogy ennek segélyével, a be nem vehető közalapi hátránytartozásokat kifizethessük.

E javaslatnak talán nehéz lesz népszerűsége vergődni, de effectuálása tagadhatatlanul egy jelentésű lenne a közalap fölvirágzásával ez idő szerint.

Nagy Imre,
ugrai ev. ref. lelkész.

Deborá éneke.

(Folytatás.)

A ki Jehováról akar zengeni, az csak dicsőítő hymnust énekelhet neki. Ámde Jehova a történelem Istene. A multba száll hát vissza Deborá s annak dicső fényébe mártja ecsetét, hogy néhány méltó vonással nagyságos voltát rajzolhassa (a 2-ik v. szakban). Sz e ir alatt az edomi hegyes vidék értendő, mely a holt tengertől az élániti öbölig nyult (Deut. 2. 8, 1. Kir. 9: 26); parallel vele e kifejezés: Edom mezeje. Sokan Jehovának itt rajzolt megjelenését azon theophaniákra magyarázzák, melyeknek Izrael Kanaán elfoglalása céljából folytatott harczaiban volt tanuja. Helytelen volna e megszorítás; hiszen a nép Deborá korában még élénken emlékezhetett e nem nagyrégen vívott harcokra, úgyhogy ezekre hivni fel figyelmét, legalább is felesleges volt volna. Messzebb kell visszamennünk a multba. Azon körülmény, hogy a Sinai hegye meg van említve, eligazít bennünket. A prófétanő a pusztai vándorlás időszakára tekint itt vissza. Edom földje délkeleti határán feküdt Palaestinának (Num. 34, 3). A nép Egyiptomból jött, tehát nyugotról, Jehova vele a Sinai hegynél találkozott, — ama nagy esemény alkalmával, — mintha keletről (a Szeirből, Edom mezejéről) jött volna szembe népével. Hogy a prófétanő gondolata ez volt, világos Deut. 33: 2-ből, hol ezt olvassuk: Jehova a Sinaiból jött, s mint kelő nap kelt kinekik, azaz jött elébök a nyugotról jövő Izraelitáknak (v. össze Job. 3, 3; És. 11: 15; Mik. 7: 15; És. 43: 16 stb.); e nagy esemény legkiválóbb színhelye Sinai volt; ezért jeleníti meg azt a költőnő így: e, vagy: ama Sinai stb. A dicső mult e legdicsőbb eseményére hivatkozik Deborá, midőn Jehova nagy voltát akarja röviden rajzolni. „Dicsőséges Jehova, Izraelnek Istene“, ez volt gondolata. Nagy dolgokat cselekedett Ő népéért a multban is, nemcsak a jelen győzelem alkalmával! Mint ilyenről mondja Mózes éneke: Jehova hős (Ex. 15: 3), Ő előtte reszelt Edom és Moab (v. 15.), Ő népének oltalma, védője ellenségeivel szemben (Deut. 33, 26, 29.) — Isten megjelenése mindig csodás természeti jelenések között iratik le az ó-szövetségben (Zsolt. 68: 9. Mik. 4, 3—4; Hab. 3: 5, 12 stb.); így versszakunkban is, melyet ha így értünk, olvasásánál nem szükség Istennek sem harcziás kivonulására gondolnunk, sem valamely zivatarra, melyben Isten népének segélyére sietne a Sinai hegyből. (Böttcher¹), Réville²) (A naz élű-t jobb nem n ázal (= foly)tól származtatni, hanem z á l a l - t ó l (= megrendít = az arab: z al z a l a (= tremefecit Deus terram) = a syr: z a l), és ekkor n á z é l u = n á z a l l ú, = n á z ó l l ú. (És. 63: 19; 64:

¹) Böttcher: die ältesten Bühnendichtungen 1850.

²) Chants et poésies populaires d'Israel (a Nouv. Revue de theol.-ban 1858.)

2.) — Eddig az ének bevezetése, nyitánja. Jehova mindig dicsőséges volt, multban, jelenben egyaránt; nem így a nép, mely ha Istenét elhagyja, szomorú állapotban sinlik. E gondolat van kiszinezve a 3-ik versszakban. Ennek értelmét könnyű kivenni: Jáél, illetőleg Deborá napjáig szomorú helyzetben volt Izrael; a nép új isteneket választotta magának, Jehova ezért ellenség kezébe adta azt, úgy hogy a harc kapujáig eljött s ily körülmények közt személybiztonságról még csak szó sem lehetett stb. Nehezebb az egyes kifejezések értelmezése. Cassel jól látta, hogy e fordítás, mely pedig általánosan el van fogadva; „Sámgar napjaiban“ stb. ellenkezik azzal a parányi tudósítással is, a mivel e bíróról birunk. Sámgar ugyanis Bir. 3: 31. szerint 600 filiszteust levágott, s ez által ő is Izrael szabadító-jává avatta magát; mint ilyennek korát, lusta pihenés korának nem bélyegezhette Deborá. De Cassel nem oszlatta el e nehézséget, legalább helyesen nem; ő a svával ellátott bét-et ra, re-vel, vagy után-na! akarja visszaadni a tételt így fordítani: „Sámgar és Jáél napjaira“ vagy „napjai után“; de ilyen jelentése nevezett praep.-nak az ó-szövetségből kimutathatlan. — Én e kifejezést azon szokatlan, ősi kifejezésekhez sorozom, melyek ez énekben nagy számmal jönnek elő. A svával ellátott bétnek e jelentése: ba, be (= εβ), Gen. 19: 18; 24: 1; 31: 33; Lev. 16: 22, Deut. 7: 8 stb. által biztosítva van; ezért az így kezdődő két tételt így fordítom: „Sámgar napjaiban — Jáél napjaiban v. napjaiig“, mely kifejezéshez nagyon közel fekszik ez értelem: S. napjaitól, J. napjaiig; de lehet, hogy e phrasis: „bimé-bimé“ az ósnyelvhasználatban az általam adott értelemben egészen használatos is volt; nem valószínűtlen, hogy a Masorehlálában is a kettős distinctivus gerest (gérásajim) azért tették az első bimé fölé, hogy ez által elválasztsák azt a szót emphaticice a következőtől s így jeleljék azt, hogy e kifejezés sajátlagos értelemben veendő (s nem szokott módon: napjaiban'-nak fordítandó), míg ugyanők a 2-dik bimé-t a conjunctivus munakhkhal látták el. (v. össze Mik. 5, 1, és 4, 8). Ha valakinek ez okoskodás elfogadhatlannak látszik, a nehézség eloszlatására van még egy út. Lehet, hogy az első bét hibásan csuszott be a szövegbe a mém helyett; mímé így egészen jó értelmet ad. E magyarázatok mellett nincs semmi szükség rá, hogy Jáél alatt Sámgar népszerű nevét értsük (mint Böttcher akarja), ezt az ismétlődő bimé nem engedi meg; vagy E h u d ilyen nevét (Cassel), hisz ez esetben e névnek meg kellene előznie a Sámgarét, miután amaz előbb volt bíró mint emez; helytelen e névnel egy Deborá előtt élt prófétanőre is gondolni (Green¹), hisz ez esetben adott volna az éneklő nő valami jelzést e név mellé, hogy a később említendő Jáéltól megkülönböztethessük azt, ő, ki még Sámgar neve mellé is jelzöt állit. Elvetendő azon felfogás is, melyszerént Jáél egy előttünk ősmertlen hősnek neve volna, vagy épen bírónak (!) (Kemink, Gesenius (a Thesaurusban), Réville stb.) Egyszerűen azon hős nő értendő e név alatt, kiről a 8-ik v. szakban van említés téve. Ez ünnepelt nő nevét szándékosan emliti Deborá a maga fellépésének jelelése előtt; hiszen Jáél ölte meg a rettegett ellenség rettegett vezérét! — P é r á z ó n, csak ez énekben jó elő (ezen és a következő versszakban); a páraz igétől származik (ez ige sem jó elő az ó-szövetségben), mely rokon az arab pharaza-vel = seg-regavit. — P e r e z a héberben = sikság l a k o s s á g a, s e r e g (Delitzsch szerint) (e szó is ἀπ. λεγ). Legjobb p é r á z ó n - t az arab p h a r z u n - n a l kombinálni, mely = sikság, siktér (planities),

¹) The song of Deborah, Cambridge 1753.

(ezzel megegyezik a héber, pârázóth (= síkföld,) pârâzi (= síkföld lakója), — jelentése is), s ez esetben annak ezen jelentése: síktér, teljesen megfelel az ily képzésű héber nevek jelentésének. (P. khârabôn = hévség, khârêb = kiégett volt; ré'ábôn = éhség, rá'êb = éhezett stb.) De az általánosan elfogadott értelmezéssel itt sem lehetek megelégedve. Cassel ama szót „szabad mezőség“-nek fordítja, Keil: „mezőváros“-oknak, Bachmann: „falusi nép“-nek stb. E jelentések igen mesterséges értelmet adnak mind. Mi szükség van itt arra, hogy a síkság, szabadtér, vagy annak lakossága, — szemben a városokkal, vagy azok lakóival, — emlegettsék? Még rosszabb fordítás az, a mit annyi sok magyarázó közt Ewald is követett, s mely a régi fordításokra vihető vissza: *χρηστούτης* (Theodoret), *δώντος* (Prokop); (a LXX. *ψαλλών*-nal adja vissza ama kérdéses szót, mely a Pesitóban „salitonin“, — a Vulgátában „bella tores“-sel van fordítva), mert ilyen jelentése ama szónak az ó-szövetségben egészen ösmeretlen. — Én megtartom ama szó e jelentését: síktér, s alatta a csatatért, mezőt értem. A gondolat szerintem ez: az ellenség retteg tetett bennünket, harczott ellenünk, de nekünk harczerünk nem volt, pihent az. Ez értelmezés szövegszerű s a perazón e jelentése ilyen értelmet ad a 4-ik v. szakban is. Hogy khâdêlu többesben van, ez nehézséget nem okoz; egyes többessel s megfordítva többször jó elő a héberben; az is meglehet, hogy több diadalmas harci mezőkre volt tekintettel Deborah; de meg már előbb többesben használta ez igét, lehet hogy itt is megtartá annak ezen alakját. Igen azok a harci mezők, melyeken Izrael egykor győzedelmes harczait védte, most elhagyatva voltak; de ime felkelt Deborah, mint Izrael anyja. Nem szükség e kifejezést úgy értelmezni, hogy Deborah Izrael újjászülője volt s ezért nevezi magát ekként (Cassel); hiszen Izraelben e győzelem is muló hatásu volt (6: 1.); mint hősnő, ki hazájának nagy szolgálatot tett, érdemelte meg e disznevét. (Job. 29: 16.) (Cicero is nevezetett *pater patriae*-nak.) — A jébkhar-nak, a közvetlen megelőző Jiszrael az alanya; ő választott új isteneket, elhagyva Jehovát (Deut. 32: 17.); ez értelmezés teljesen megfelel az ó-szövetségi felfogásnak, meg főleg a Birák könyve azon nyilatkozatainak, melyek szerint minden csatavesztés vagy ellenségtől való szorongattatás a Jehovától való elhajlás büntetése. (Bir. 2, 2—3; 4, 1—2; 6, 1 stb.) Vannak, kik a khâdâsim alatt új dolgokat értenek (ilyen p. az, hogy nő lett a nép vezérévé) (Pesitó, Hieronymus, Luther); de ez esetben khâdâsâh-nak (És. 43, 19) vagy még jobban: khâdâsôth-nak kellene állni a szövegben (És. 42, 9; 48: 6). Különben is Deborah a szabadító Istent nem élóhimnak, hanem Jahve-nak nevezi. — Ép ily rossz fordítás a Bötcher és Ewald által követett is; ők így fordítanak: új szent birókat választ a nép. Ha az élóhimnak e jelentését kilehetne is mutatni az ősi nyelvhasználatból, — a mi eddig még nem történt, ellene van ez értelmezésnek az összefüggés; hiszen a következő sorok csapásról szólnak, szent birók alatt hogy lehetett ez? — A nép elhajolt bálványimádásra, ezért dult kapujáig a harc. Lákhem szerk. áll. alak e nomen verbale-tól lahém. (Ép ily képzésű e szó pallét pálat-tól.) (Zsolt. 32, 7, 56, 8) stb. Sem paizs (védő fegyver), sem dârda (támadó fegyver) nem láttatott 40,000-nél Izraelben. E szám szokatlan, de célzatos kerek szám (talán Jos. 4, 13-ra tekintettel, vagy a törzsek népszámának (Num. 1, 21, 25, 33 stb.) átlagos jelelésére használtatott az). A gondolat ez: nagyon nagy számmal volt Izrael, de csak számmal, csak tömeggel,

melyben bátor harczos egyszem volt; a néptétlenül hunnyász-kodott meg az ellenség előtt.

Dicsőfi József.

(Folyt. köv.)

Levelk a szerkesztőhöz.

Nagytisztelätü Szerkesztő Ur!

„Exempla trahunt“ — e latin közmondás jutott eszembe, midőn a mult 1884. évről a statisztikai száraz adatok mellett egyházam beléletének úgy anyagi, mint szellemi s erkölcsi mozzanatairól az esperesi hivatalhoz szóló betérjesztést gyenge erejű tollam alá vevém. Ugyanezen közmondás hatása alatt szülemltet meg bennem az a gondolat is: nem jó volna-e hivatalos jellegű betérjesztésből egy kis töredéket, mely a csökmői egyházi előljáróság dicséretre méltó tevékenységének s buzgóságának fényes bizonyosságát hirdeti — becses lapja útján a nyilvánosság elé bocsátanom? — hiszen „exempla trahunt!“

Azon reményben tehát, hogy sem nagytisztelätü Szerkesztő Ur, sem az olvasó közönség nem fogja öntelt dicsekedsédből származottnak minősíteni jó akaratú szándékomat: hadd menjenek a közönség elé buzdító például a következő szerény sorokban foglalt tények.

A csökmői ev. ref. egyház beléletében a mult 1884. évben nem kicsinylendő haladásról van szerencsém örömmel tenni meg jelentésemet a következőkben:

Egy 4-dik tanítói állomás létesített, melynek folytán az eddigi vegyes iskola több mint másfél százra menő növendékei, — az iskolahelyiség egyikéhez vagy másikához közelebb lakásokat tekintve, — két tanító vezetése alá osztattak szét, s ekkép a tanítás sikere könnyebbé s biztosabbá tétetett, úgy a kettőre növekedett vegyes iskolában, — melyek közül az egyik a falu széle felé, a másik pedig a központon a templom mellett esik — mint a felsőbb osztályokra kihatólag. Az új tanítói állomás javadalma, — melynek pontjairól szóló díjlevél a legközelebbi tavaszi közgyűlés elé menend megerősítés végett, — biztosítja, sőt jobb termésű években jóval meghaladja a 400 o. é. forintot.

Az iskolák szaporításából kifolyólag, vásárolt az 1884. év folyamán az egyház a n.-váradí lat. szert. káptalantól egy, addig tiszti lakul szolgált, s épen a templom közvetlen szomszédságában eső szilárd s nagy telekkel bíró épületet 2500 o. é. forintért. Ez épületben, egy tanítói, valóban kifogástalan kényelemmel ellátott lakosztályon, kápláni szobán s olvasóköri helyiségen kívül, rendeztetett aztán be két térés és minden kívánalmaknak megfelelő tanterem a felsőbb fi- és az egyik vegyes iskola számára, padolattal (a felsőbb fi), kövezettel (a vegyes isk.) ellátva. Ez ujjonnan vásárolt épület nagy kertjében czéloztatik a faiskolai terület is kihatattani s művelés alá adatni a 4-dik vagy új tanító kezelése alatt.

A fentebb említett vételárt az egyház, a vásárolt épület birtokba vételével egyidejűleg ki is fizette oly formán, hogy a 4-dik tanítói állomás létesítésére 1880-ban alapított s azóta fokozatosan növekedett u. n. „4-dik tanítói alap“ 1300 frtnyi készletéhez (melyhez Katona János közs. jegyző 100, Jenei Benedek presbyter szintén 100 frtnyi önkéntes adománnyal járultak nemeslelkűleg) a b.-ujfalui takaré-

pénztárból vétetett fel kölcsönül a vételárt teljesen kiegészítő összeg, mely kölcsönösszeg azonban az 1885. év folyamán birtokaranylagos szétvetés útján szándékoltatik letörlesztetni. A vételáron kívül még több mint 1000 forintot költött az egyház a vett épület iskolai célra megkivántató átalakítása szempontjából.

Azt hiszem, ez oly örvendetes gyarapodás és haladás egy szerény anyagi viszonyu prot. egyházközség életében rövid négy év alatt, mely nemcsak illetékes egyh. hatóságaink, hanem bármely vallásfelekezeti tanügybarát elismerését is méltán megérdemli!

„Előbb az iskola s azután a templom“ ezt a jelszót tűzte ki magának a csökmői buzgó előljáróság, miből folyólag, miután iskolai ügyeit már tőle telhetőleg rendezte, templomának vedlett, rongyolott és szomorú képe áll ezentúl munkás figyelmének s tevékenységének szeméi előtt. Csak egy-két év kérdése már a templom renovációja is, mely a megnagyobbodott népesség követelményéhez képest bizonyára a terebélyesebb és díszesebb tétellel fog kapcsolatosan eszközöltetni. Nem lehet mindent egyszerre! Kivált nagyon is korlátolt anyagi erővel. Eddigelé önkéntes adományokból mintegy 360 frttal rendelkezik az egyház „templomújítási alap“ czimén. Csekély összeg ugyan a szükségelttel szemben, de erős reményem van, hogy annak idejében minden vonatkozás nélkül megnövesztik azt a csökmői egyház életképes hivei.

Végül megjegyzem, hogy a kis „Téli Ujság“-ot nálunk 52 egyháztag járattja. Szép jele ez a vallásos-erkölcsi irányu olvasmányok iránti érdeklődésnek, az azokban való gyönyörködésnek a hívek részéről. A „Vasárnap“ czimű evangéliumi hetilap is — az iskolai pénztárból fedeztetvén az előfizetés díja — az iskolák számára már évek óta két példányban jó hozzánk; az egyik példány számai év végével bekötöttetve iskolai olvasókönyvekül adatnak át a nagyobb tanulók könyvtára részére, a másik példány számai pedig közvizsgálatok alkalmával a jobb előhaladású isk. növendékek között osztatnak szét jutalomkönyvekül.

Az anyagi és szellemi haladás, gyarapodás mellett, gyarapodást jelezhetek a múlt évről még a népesedésben is, a mennyiben született a csökmői ref. egyházban 1884-ben finemen = 56, nőnemen = 71, összesen = 127. Meghalt fi = 47, nő = 40, összesen = 87, s így a szaporulat = 40. Házasságra lépett 31 pár.

Csőkmő, 1885. jan. 20.

Szilágyi Márton,
ev. ref. lelkész.

Egy ifju barátunk, Révész Mihály, Tisza-Csegéről levelet intézett hozzánk, melynek közérdekű részeit a következőkben közöljük:

Első sorban a vasárnapi iskoláról s az én ilyenemű iskolámról szándékozom írni, mely éppen oly idős, mint a budapesti. Célom volt az alapításban a gyermekek számára a templomot pótolni s e cél elérésére igyekeztem annak megfelelő eljárást választani. Éneklés, imádkozás s bibliamagyarázat alkotják kultuszunkat. Minden olvasni tudó gyermek kezében biblia van s ők olvassák fel a magyarázandó részt. Iskolánk megnyitásakor elkezdtem magyarázni Máté evangéliumát s tavaszra fogom elvégezni, tehát mintegy másfél év alatt. És hogy a gyermekek vallásos

gondolkodására a biblia-tanítás nem kis befolyást gyakorolt, nyilván kitetszik abból, hogy nem ritkán lépnek elő hittani kérdésekkel.

Hogy pedig a tanítás annál sikeresebb legyen, gondoskodtam kellő mennyiségű bibliai szellemű iratokról, s minden tanítás után beszédve a kint levő könyveket, másokat osztok ki, mégpedig nemcsak a gyermekeknek, hanem az olvasni tudó szülők számára is. Megjegyzésre méltónak tartom, hogy ngs Kis József tanfelügyelő ur közreműködése folytán a miniszteriumtól is kaptunk mintegy 30 darab „jó“ könyvet.

A csak nem rég mult karácsonra örömet akarván szereznii vasárnapi iskolás tanítványaimnak, elhatároztam, hogy karácsonfával s egyéb ajándékokkal lepem meg őket, hogy így a karácsonnak ünnepélyessége emeltessék s Urunknak a gyermekek iránt való jósága annál inkább szívökbe vésődjék. S törekvésemet nem is remélt siker követte, mert a jószívű adakozók bőkezűsége következtében a karácsonfa a gazdag terhet nem bírta meg, kosarakban s tálakban szállítatván az iskolába a sok gyümölcs és sütemény. Karácson első napján délután történt az ünnepély, lefüggő nyözt ablakok s a fán égő gyertyácskák halvány fénye mellett, a mikor a gyermekek és szülők előtt egy kis karácsoni predikáció-szerű beszédet is tartottam. Majd imádkozva s énekelve kiosztottuk, a mink volt. Az ajándékok közt legjelentékenyebb helyet foglalt el a Herchler Mária kisasszonyé, ki tíz gyermeknek osztott ki 1 $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ rófnyi jó meleg szövetet s a leánykák közt piros szalagot. Ez alkalomra hozattam egy csomó uj könyvet is s kiosztottam a szülők és gyermekek közt olvasni az ünnepekre. Hogy mekkora lehetett öröme a szegény gyermekeknek és szülőknek, azt csak képzelni lehet, de leírni nem.

Még egy észrevételt kívánok tenni a vasárnapi iskolákra általában. Azt mondják sokan s éppen Debreczenben is, hogy rendszeres vallástanítás mellett a szóban forgó iskola felesleges. Én azon meggyőződést szereztem, hogy ha nem is nélkülözhetlen, de nem is felesleges; mert míg a rendes iskolában a vallásoktatás legtöbbször a kiszabott pensum lélek nélküli betanításában áll, addig a vasárnapi, bibliai alapuló tanítás, megértés, folytonos gondolkoztatás útján fejleszti a vallásos tudatot s érzületet. Ha ez igaz, pedig az, — akkor ebből az következik, hogy a hol kellő erővel rendelkezünk, valósítsuk meg a vasárnapi iskolát.

A másik kérdés, miről röviden említést akarok tenni: a mi missiónk ügye.

Itt a Tisza környékén sporadice száz meg száz református él a tanyákon katolikusokkal vegyest. Ezen hiveink lelki gondozására csak az újabb időben tétetett meg az első lépés. Nevezetesen egyházkerületi, közelebbről egyházmegyei közbelépés folytán a csegei lelkész ur az utóbbi években meglátogatta az eddig elhagyottakat évenként háromszor, s most is megcselekszi ezt segédével együtt. De kérdés marad, hogy vajjon ezzel meg lett-e oldva a kérdés s elég lett-e teve a missió ügyének? Én azt bátorkodom mondani, hogy ily kevés számú látogatás alig lehet képes ellenőrizni a katolikus egyház kapzsóságát, mely a jámbor hívek közt minden tartózkodás nélkül folytatja a halászatot. S hogy katolikus testvéreink mennyire mostoha testvéreiknek tartanak bennünket s mennyire nem tudnak semmit a türelem-

ról, elég világosan kitetszik azon kicsinykedő tényből, hogy az egri káptalan birtokán levő reformátusok számára tartandó istentiszteletre még csak az iskolát sem engedték át; a mint ők mondják „elvi különbség lévén közöttünk.” Férne ezen ügghöz még több szó is, de most nem akarok részletekbe menni.

Bár még ma nem a legerősebb is tehát a kérdéses missió, de ama okokból: mivel annak élén oly hitbuzgó férfi áll, mint nt. Szeremley esperes ur, ki nem csak szó- és levélbeli buzdításával igyekszik azt előbb mozdítani, de azon tényével is, hogy 200 forintot eszközölt ki ezen missió támogatására az országos segély-alapból; továbbá mivel ezen missió minél lelkiismeretesebb betöltésén az illetők a legbuzgóbban fáradoznak: joggal lehet reménylenünk ezen üdvös intézmény fokozatos felvirágzását, mely a maga hivatását rövid időn teljes mértékben képes lesz betölteni.

Adja Isten!

Tisza-Csege 1885. január 13-án.

Révész Mihály.

Hang a nagykárolyi egyházmegyéből.

A közügy iránti meleg érdekeltség által hajtatra megbeszélem egyházmegyénk szellemi és anyagi viszonyainak minőségét rövid vázlatban, de teljes hűséggel a történeti igazsághoz

Azonban mielőtt e feladat megoldásához kezdenék, — minthogy az alakulandó kép sötét vonásokkal borítva fog feltűnni a nagyérdemű olvasó közönség előtt, — szükségesnek látom téjékozással kijelenteni, miszerint nem azon szándékkal vettem tollat kezembe, hogy gunyolódjam, hanem hogy lehető javulást eszközöljek.

A közönyösség fojtó levegője nehezedett a lelkekre egyházmegyénkben, a közügyeket illetőleg; minek folytán mi ez érdekekben a semmit nem tevés karjai közé hullottunk. — Olyanokká lettünk másfél évtized alatt, mint a gép, melynek minden egyes darabja ép és erős, de nincs avatott mester, ki a mozgató erőt kifejtsé, az alkotmányt munkára indítsa és szakértelemmel kormányozza.

Bajaink, melyeknek tudása és mély érzése sokakat nagy mérvben régóta szomorít, igen számosak. — Népiskoláink, egyházunk veteményes kertjei, templomaink előcsarnokai, magyar nemzetiségünk ápoló intézetei, kevés dicséretes kivétellel, nagyon távol állanak az előrehaladt nevelészet színvonalától; nincs életbe léptetve azokban, az országos törvényeken nyugvó, egyházkerületi szabványokban meghatározott tanrendszer; — legtöbben négy, sőt némelyikben csak három osztály van; — nem tanítatják azokban a magyar nyelvtan, nem az elméletet, hanem értem a gyakorlatot; — nem tantárgy azokban sem a közönséges, sem a tizedes törték ismertetése, pedig különösen az utóbbi ma már teljesen nélkülözhetetlen még az egyszerű falusi földművesre nézve is; — legtöbben nem a tanítás, hanem a lélekgyötrő tanulatás a módszer, sőt némely helyett a régóta elítélt sillabizáltatás is gyakorlatban van; — nem tartatik tanítói értekezlet; — nincs egyházmegyei tanügyi bizottság, mely a már említett szabványokban megírt tanrendszert egyh. megyei viszonyunkhoz alkalmazná. — nem vétetett be a körlátogatás, pedig ez felekezetünk által általánosan el van fogadva s üdvös eredményt mutat fel. — Mindezek ekként vannak egyh. me-

gyénkben; most mi - ugylátszik - nem akarjuk felfogni ama mondat igazságát, melyet N. Károly császár vésetett vala az általa alapított fuldai egyetem homlokzatára: „Ex scholis nostris omnis laus, omnis salus, omnis gloria, omnes divitiae.”

A társulás szelleme mozgatja korunkban a lelkeket minden téren s szül nagyhatású eredményeket — De a mindennapi példák minket nem hevitének, nem buzdítanak, sőt elcse-nevészedett a mi kezeink között a régen ültetett nemes plánta is. — Megalapított az olvasó kör a hatvanas évek elején a mi egyh. megyénkben is s birtokába jutottunk néhány darab jó könyvnek részint vásárlás, részint adomány által s ma már csak hirben él az üdvös czélú törekvés. Ha vannak is pedig közöttünk jobban javadalmazott lelkészek kik képesek önmagok erején könyveket és ezekből szükséges és hasznos ismeretet szerezni koronként: bizony sokkal többen vannak olyanok, kik egyedül csak társulás útján lehetnek képesek, a protestáns elvekhez híven, a tudományos műveltség mezején előre haladhatni.

A pusztaban nyomtalanul elhangzó kiáltás sorsára jutott köztünk azon egyházkerületi rendelet, melynélfogva lelkészértekezletek tartandók az egyh. megyékben, bár, ennek volna üdvös eredménye reánk nézve még azon esetben is, ha az értekezés nem szárnyalna a tudományok magas tájékain, hanem csak az egyesek által, a tapasztalat mezején összeszedetetett tarlózatok felmutatásában állana is. — Nem volna-e méltó és hivatásszerű tárgya nálunk is az értekezletnek, a vasárnap s általában az inneppek vallásos megtartása és a vasárnapi iskolázás miképp lehető gyakorlatba hozatalának nagy horderejű kérdése fölött eszmét cserélni s ezekre vonatkozólag egymást buzdítani, erősíteni?

Több rendelet olvasható az egyh. kerületi gyűlések jegyzőkönyveinek lapjain, melyekben a megjelölt tárgyak feletti véleményadás, a többiek között, ami egyh. megyénknek is meghagyatott és mi — talán pár esetet kivéve — mindenkor mélyen hallgattunk, hallgatás által óhajtván a bölcsesség magaslatára fölemelkedhetni.

Gyámintézetünk megalakult 1858-ban szép eredményyel biztató lelkesedés között, mely azonban, mint szalmatűz, nagy hirtelenséggel ellobogott, minek folytán az intézet kinosan vajudik jelenleg 26 év elmúltával is. És e kárhozatos betegségnek szüzenítő oka abban kereshető és található fel, hogy nincs bennünk elegendő lelki erő kimondani azon ész és törvényszerű igazságot, miszerint a már készletben megvolt, de elveszett több száz forintba menő összeget a fizesse meg, ki jogtalanul adott kölcsönt és azok, kik kötelmekről megfélekedve a veszélyezett összeget behajtatni elmulasztották. — Az is elősegíti az intézet nyomorultságát, hogy az államsegélyből azt illető rész, hónapokon keresztül nem bevételeztethetik, miként történt 481 frttal a közelebb elmúlt évben is.

Házi pénztárnok nincs régóta egyh. megyénkben. Kité tiszttel a közbizalom felruházott volt, félre vonult azon oknál fogva, mert nem ő, mint egyedül illetékes, hanem az kezelte és kezeli jelenleg is a pénztárt, ki nem arra hivatott. Ennek pedig egyenes folyománya, hogy kimerítő, tüzetes kimutatás e pénztárra vonatkozólag, csak egyszer sem tétetett a tanácskozás asztalára, 1864 óta, holott jogosan megkövetelhettek volna ezt azok, kik elvannak kötelezve az évenkénti adófizetésre.

A közérdek még több oldalról is szenvedett anyagi károsodást; nem szedetett be nevezetesen azon összeg, melyet min-

denki befizetett másfél évtized előtt a házi pénztár részére, midőn rendes lelkészé lett; nem folytak be a bekebelezési és választási díjak sem, melyek pedig szabályosan kezeltetve és kamatoztatva, szép összegecskére emelkedhettek volna.

Adjuk az eddigiekhez azon szinte történeti igazságot, miszerint az állam s más nemű segély kiosztása többször függőben tartatott volt 4—5 hónapon keresztül, egyes egyházak és belhivatalnokok hátrányára.

Mindezeket elmondván tárgyilagosan és leplezetlenül, felhívom egyh. megyénk férfai közül legkülönösebben azokat, kik hivatást éreznek a reformálásra és képesek átérzeni ezen igazságot; „a közérdek mindig eléje teendő a magán érdekeknek” — vessenek véget elvalahára gyökeresen, összecsoportosult szellemi és anyagi bajainknak, melyek mindeddig méltán megannyi szegénységbi bizonyítványokként valának tekinthetők.

Bár lelkiösmeretem csalhatlan bizonságot tesz, hogy a miket elmondottam, mind megannyi elvitázhatatlan igazságok s meg vagyok alaposan győződve, miszerint mindazok egyetértenek velem, kik el nem fogulatlanul ítélnék; mindazáltal — mivel volt elég alkalmam megtanulni, miként egyházmegyénkben az igazság független embereinek harag és üldöztetés szokott osztályrészők lenni — ezeket elkerülendő, szükségesnek láttam nevemet elhallgatni.

Veritas.

„Kiáltó szó“.

A máramaros-ugocsi ref. egyházmegye lelkészeihez intézve.

Óhajtanó volna, hogy lenne mindnyájunknak valamilyen tudomány-forrásunk. — E végből indítványozom, hogy traktusunkban működő minden lelkész fizessen már e télen vizitáló egyházmegyei küldöttségnek 1, azaz egy o. é. forintot, hogy az így begyűlt összegben, a tavaszi egyházmegyei gyűlés alkalmával választott könyvtárnok, egy ugyan-csak akkor alakított háromtagu bizottság határozott utasítására, vegyen jelesebb egyházi munkákat, hogy képezze az mustármagvát egy majdan terebélyes fává növendő könyvtárnak. Mert az egy forintot, mint tagsági díjat, minden évben mindnyájan fizetnénk, s elfogadnánk mindenkitől, jóirányu munkákat, mint ajándékot. — A könyvek a könyvtárnok által indíthatnának köruttra, meghatározatván az idő, hogy melyik könyv, mennyi ideig lehet egy lelkésznel. Ki tovább tartaná, szintén meghatározott összeg pénzét fizetne a könyvtár javára. A könyvtárnok számolna a pénzről s az általa vett könyvekről a bizottságnak, mely a vendő könyveket meghatározza; a bizottság előterjesztene a vásárolt könyvek jegyzékét s a könyvtár vagyoni állását az egyházmegyei gyűlés elé, tehát a könyvtár az egyházmegyei gyűlés fenhatósága és pártfogása alatt állana.

Ime ez az én gondolatom és indítványom, melynek indokolása talán felesleges is. Hiszen egy ily könyvtár felállítása és minél gazdagabbá tétele, közvetlenül, sőt kizárólag épen mireánk nézve égető szükség. — Mert, mint lelkészek, — kik a régi időben oly igazi joggal fogadhatták a tiszteletes és tudós címet, — hacsak kis mértékben akarunk is a) érdeklődni prot. egyházi irodalmunk iránt; ha csak kis mértékben óhajtanunk is b) meríteni ama minket oly közölről érdeklő tudományforrásból; hacsak kis mértékben

is megvan bennünk c) az a nemes jóakarát, hogy egyházi irodalmunk munkáit, legalább néhány fillérrel jutalmazzuk úgy, hogy vegyünk meg, sok törődéssel készített munkáinkból egy példányt: mindezeket másképp nem tehetjük, mintha „viribus unitis“ alapítunk „egyházmegyei lelkészi könyvtárt.“ Anyagi helyzete talán egyikünknek sem oly kedvező, hogy csak a nevezetesebb egyházi munkákat is megszerezhetné. Így együttesen mind megszerezhetnénk. Az első évben 8—10 munkát a begyűlt pénzből megvehetnénk; a második évben kétannyi, a harmadik évben háromannyi munkánk lenne. Ezek köruttra bocsátatván, már az első évben is esnék egy hónapra egy kötet olvasnivaló, ha senki nem ajándékozna is könyvtárunk részére, de én úgy gondolom, kifejezhetem abbéli reményemet, hogy részint közülünk, részint világi jeleseink közül válnának olyanok, kik könyvtárunkat becses munkákkal gazdagítanak. A könyveknek, később pedig a könyvek tartójának helyet szívesen adna a könyvtárnok, ki abban a kellemes helyzetben lehetne, hogy a könyvek keze alatt lévén, mindenkor használhatná azokat.

Azon biztató reménnyel bocsátom utra indítványomat, hogy az abban javasolt ige megvalósul s lesz nekünk „egyházmegyei lelkészi könyvtárunk.“

Biki Ferenc,
gyulai ev. ref. lelkész.

Még egy pár szó . . .!

Nt. Szerkesztőség! Mikor Békési Gyula tankerületi igazgató urnak „egy pár szó a debreczeni ref. főgymnási urnáról“ című czikke ellen felszólaltunk, őszintén megmondoztuk felszólalásunk okát s azt mint kettős reményünket ekként jeleztük:

„Kettős reménnyel zárjuk be e sorokat. Egyik és első az, hogy ez esetből e lapnak t. szerkesztői tanulságot merítve, nem fogják lapjuk mellékleteként továbbra is terjeszteni a kormány hivatalos közegének azon közlönyét, melynek szerkesztője az egyházkerületi közgyűlés ellen oly nemű támadásra érzette jogosultnak és hivatottnak magát. — Másik és főbb reményünk az, hogy a t. cikkíró ur, ha már más téren szolgál, hason támadásoktól ezentúl megkíméljék az egyházkerületet. . . Ha e két reményünk valósul, ismét béke lehet velünk!“

Felszólalásunkra e lapnak t. szerkesztői, megtették megjegyzésüket. Kifogásolták a hangot, magyarázták a sajtószabadságot, s beszéltek privilégiumról és bizonyos „gyanuskodás felébresztéséről.“

Mindezt velünk szemközt és ellenünk, kik nyíltan szólottunk. — Mi e térre most sem követjük őket, hanem szólunk ismét nyíltan és határozottan. — Tény az, hogy Békési Gyula ur tankerületi igazgatóvá még a mult év közepén nevezetett ki. Tény az is, hogy az általa, mint már tankerületi igazgató által szerkesztett „Tanügyi melléklet“ — melyben az általunk kifogásolt cikk is megjelent, — mint ezen lapnak melléklete küldetett szét, egész ujévig. — Tény végre az is, hogy Békési ur e lapnak szerkesztői közül csakis ujévkor lépett ki. Ez azon tény, melyet mi nem helyeseltünk és most sem helyeslünk. — De minthogy a t. szerkesztőség kijelentette, hogy azon mellékletet lapja mellett többé nem

terjeszti, és ígérte most már tényleg be is váltotta: első reményünk ekként valósult, s a t. szerkesztőséggel vitánk véget ért.

Ámde ugylátszik, hogy Békési Gyula ur az általa egyszer bármilyen módon elfoglalt posztot feladni nem hajlandó. — Érzi ő jól, hogy a terrén, melyen áll és a melyet véd, részére immár ingadozó talaj. — Ezért nem beszélt cikkében „debreczeni főgymnásiumunkról“, hanem csak a „debreczeni főgymnásiumról.“ Első cikkében be is vallotta, hogy főgymnásiumunk új tanáraitól sajtó útján nyilatkozni neki, hivatalból kifolyólag „sem nem illő, sem nem hivatása“ Ennek dacára mostani válaszában még is nemcsak új tanárainknak ismét bár leleplezeten, de annál sértőbben neki ront, hanem minket is hasonlót tenni provokál, azt mondván: „az egész válasznak egyedüli célja, alighanem a legújabb tanár-választások igazolása. — Erre vonatkozólag pedig legcélszerűbb lett volna annak bebizonyítása, hogy a tanárkar által ajánlott 3 egyén azokra a szakokra, melyekre a tanárkar által ajánlott képesítve volt, kellő képességgel nem bír.“ Békési urhoz méltó eljárás, de bocsásson meg, ha mi nem fogjuk követni ajánlatát. — Nem követjük pedig azért, mert felszólalásunk indoka nem a „legújabb tanár-választások igazolása“ volt. A főt. egyházkerületi közgyűlés jelölt; a választásra jogosított küldöttség azon jelöltek közül joga és meggyőződése szerint választott. Mi a kik azon választásban tényleges részt vettünk s meggyőződésünk szerint szavaztunk, e választást „igazolni“ senki előtt sem tartozunk s így azt igazolni nem is volt felszólalásunk indoka. Azon 3 egyén bírálatába s a megválasztottakkal való összehasonlításába pedig még a Békési ur kedvéért sem bocsátkozunk. Sőt elismerjük személyes érdemeiket és óhajtuk, hogy mint ifjú és tehetséges férfiak, tanügyünk terén őket méltán megillető helyet foglaljanak el. S másként cselekedni nem is illenék hozzánk, mert hiszen tudunkra adta ezt Békési ur válaszában kezdetén, hogy ez illik „a lelki béke és keresztyén szeretet hirdetőihez“

De zárjuk sorainkat, s Békési ur azon kijelentésével szemben, hogy ő „személyeskedésbe bocsátkozni nem szeret és nem természet“, utalva a fentebbiekre, kijelentjük, hogy felszólalásunknak másik célja: az ő vele szemközt hangoztatott második reményünk még nem valósult, és mi mindaddig, míg valósulni nem fog, tetszik vagy nem tetszik, de ébren leszünk s teljesíteni fogjuk meggyőződésünk szerinti kötelességünket!

Kiss Albert,
Könyves Tóth Kálmán.

Debreczeni egyházból.

(Vége.)

Nem állítom azonban, hogy lutheranus atyánkfiai valaha csak a legkisebb mérvben is feláldoztak volna valamit confessionalis hitcikkelyeikből; hogy ezt tegyék, azt senki csak legtávolabbról sem kívánta. Sőt inkább a ref. egyház mindenkor szívesen látta, ha olykor-olykor, a mikor szerét tehették — egyházuk szertartása szerint istenitiszteletet tartottak, a legnagyobb készséggel engedvén át e célra — ha kérték — templomait is. Nem mutathat itt fel a luthera-

nusok és reformáltak közt senki — keresve sem — oly adatot, a mely a felekezeti szűkkeblőségnek jeleit csak távolról is mutatná; a nagy ref. egyház testvérileg osztá meg egyháza áldásait ágost. hitv. lakostársainkkal s mióta a szabad választás útján alkottatik a presbyterium, alig volt időszak, a mikor annak tagjai közt lutheranus vallásu nem találkozott volna.

A benső jó viszony és egység nem elébb, mint az 1873-ik évben bomlott fel. Ekkor is a miatt, hogy két ágost. hitvallásu lakostársunk megtagadta az ingyenes iskoláztatás megteremtése végett kivetett nagyobb egyházi és nevelési adófizetést, melynek b. szedésére akkortájt végrehajtás alkalmaztatott. A mennyiben e lakostársaink nemcsak az adófizetését tagadták meg, hanem azt is állították, hogy soha egyházunknak tagjai nem voltak (mellesleg mondva, egyik akkor is presbyteri széket ült), az egyháztanács küldöttséget kért fel véleményadásra. A vélemény 1873. febr. 18-án terjesztetett be, melyből kiemelem a következőket:

a) Az ágost. hitvallásu felekezet Debreczenben lakó tagjai külön egyházközséget nem képeznek.

b) Minden felszólítás, annyival inkább minden kényszerítés nélkül, tehát önként igénybe vették a ref. hitfelekezet templomai és iskoláinak használatát, egyszersmind a lelkészek és kántorok egyházi szolgálatát, nemkülönb az iskolatanítókat is.

c) Épen így teljes egyéni szabadsággal, tehát önként részt vettek a ref. egyház képviselőinek választásában s mint szavazattöbbség által elválasztott és a megtiszteltetést elfogadott képviselők résztvettek az egyház közigazgatásában.

d) Midőn az egyházi szolgálattételeknél, ugymint keresztelésnél, esketésnél, temetésnél a ref. egyház lelkészei szolgálatát használták s e tekintetben a ref. egyházközségnek tényleg tagjaivá lettek: ugyanakkor a sarkalatos hitágazatokra nézve fentartották hitfelekezeti meggyőződéseiknek ünnepélyes egyházi szertartással való nyilvánítását s ily alkalommal az istenitisztelet helyiségéért a ref. egyház főbb tisztviselőihez folyamodtak. Tehát tényleg nyilvánították s megösmerték, hogy ők ágostai hitvallásuak ugyan, de az egyházi cselekvényekre nézve a ref. egyház tagjai.

e) Azt, hogy ők a ref. egyház tagjai, kénytelenek vállalni, mind egyházi, mind polgári törvényes szempontból. Ugyanis ellenkező esetben sem a keresztelést, sem az esketést, sem a temetést nem lehetett volna a ref. egyház lelkészei által végrehajtatni, hanem vagy az illető ágostai hitvallásu lelkészt kellett volna elhozatni, vagy ettől érvényes dimissionalist eszközölni. Sőt a házasságokra nézve még az érvényesség is kérdés alá jönne, mert törvényszerint: Si personae dispensatae sub diversis parochias pertinent: trina promulgatio in utriusque parochia praemittenda est stb. (Const. Jos. Matr. §. 32. 34.) Csak is úgy köthettek az ágost. hitv. lakosok itt törvényes házasságot, hogy magukat a ref. egyház tagjainak vallották s ezt tényleg is bebizonyították.

Mindezeket egybesummázva a kölcsönös viszony így lett meghatározva:

Az ágostai hitv. debreczeni lakosok a nélkül, hogy megszűntek volna ágost. hitvallásuak lenni: az egyházi cselekményekre nézve mind egyházi, mind törvényes szempontból s talán egyszersmind kényelem és költségkimé-

tekintetéből is csatlakoztak a ref. egyházhoz s ennek tagjaiul nyilvánították magukat tényleg.

Viszont a ref. egyház részesítette őket mindazon jogok gyakorlásában s mindazon előnyök használásában, a melyeket maguk a ref. hívek gyakorlottak és használtak.

Az ekképen meghatározott viszonyok szükségképen meghatározzák azon véleményt is . . . hogy a ref. egyházi előjárásnak törvényes joga volt ágostai hitvallásu lakostársainkra „az ingyenes iskoláztatási adót is kivetni s törvényes joga van azt rajtuk a polgári hatóság által végrehajtás útján is bevétetni” — „mindaddig, míg a fizetéstől vonakodó tagok a jövedőre nézve eleget nem tesznek az 1868. LIII. t. cz. 20. §-ának, mely szóról-szóra így van: „Bármely bevett vallásfelekezethez tartozó oly hitsorsosok, a kik külön egyházközséget nem képeznek, kötelesek csatlakozni a saját vallásfelekezetükhöz tartozó s hozzájuk legközelebb eső oly önálló egyházközséghez, mely a magyar állam területén belől létezik.”

A historicumnak végére értünk. A jogos alap tagadhatatlanul megvan arra nézve, hogy a miként más ágost. hitvallásu testvéreink leróvták egyházi adójukat, ugy a hátrálékban levőknek is — saját jól felfogott érdekekből — köteleességök az egyházzá alakulás előtti időből fenmaradt egyházi adójuknak lefizetése. A tárgyalás tehát megindult. Volt, ki hangsúlyozta a jogi alapot, de voltak többen, kik a bizalom meleg hangján nyilatkoztak, hogy ágost. hitvallásu testvéreink a mult szép emlékei iránti kegyeletből, a jogok élvezése folytán kifejlődött erkölcsi köteleességéretből bensőleg indittatni fognak fenlevő tartozásuknak önmaguktól leendő lerovására, ha az iránt felszólittatnak. E bizalom nyert igen nagy többséggel győzelmet. A miért midőn kimondatott, hogy ágostai hitvallásu testvéreink az egyházuk megalkotása előtti időből fenmaradt egyházi adóhátralékaikra nézve kötelezetteknek tekintetnek; ugyanakkor határozatba ment az is, hogy ellenőkben nem fizetés esetén végrehajtás nem fog alkalmaztatni. A győzelmet nyert erkölcsi alap tagadhatatlanul szebb, nemesebb, mondhatnók, kötelezőbb is; tisztelet nyilvánul benne a hátrálékosok iránt, bölcsesség az egyháztanácsra nézve, mely nem akarhatta, hogy a netaláni végrehajtás a vallásos béke és jó egyetértés fenntartását kockáztassa.

Épen most kapván meg a kimutatást, közlöm azt is, hogy egyházunk részéről az országos egyházi közalap javára befizettetett:

évi járulék czimén 1883-ik évre	1599 frt 80 kr
„ „ „ 1884-ik „	1060 „ 70 „
huszszoros megváltásban	1439 „ — „
perselypénzben	7 „ 24 „
adományban	5 „ — „
összesen	4111 frt 74 kr,

mindez az 1884-ik évben folyván be.

Debreczen, 1885. január 12.

Somogyi Pál.

Szabados Sándor

1808. okt. 25. — 1885. jan. 3.

Az öreg Szabados bácsi — így nevezte őt itt Békésen mindenki — egy hétig tartó szenvedés után jobblétre szenderült. Az 1885-ik év első vasárnapján délután 2 órakor

a templomban tartott gyásztisztesség után kísértük örök nyugalomra az Isten anyaszentegyháza veteményes kertjének több mint félszázadon keresztül zajtalanul, de becsületesen forgolódott ezen hiv munkását. Megérdemli, hogy a nyilvánosság előtt is leróvjuk e néhány sorban iránta való kegyeletünk adóját.

Szabados Sándor született Békésen az 1808-ik év október hó 25-ik napján közrendü családból. Az anyakönyvben „K i s” néven van bejegyezve, tehát tulajdonképen Szabados Kis Sándor lett volna az ő neve. Ő azonban egész életében csak a Szabados nevet használta. Gyermekkori tanulmányait itt Békés-n végezte, hol az ő idejében a „Rektor ur” még deákul is tanított. Innen a debreczeni collegiumba került, hol mint szegénysorsu szolgatanuló sok nyomorral küzdött. Nehéz és kínos lehetett ifjúkori életének ezen része, mert nem szeretett róla beszélni soha.

1831. őszén kezdette meg tanítói pályáját itt Békésen szülőföldén. 3 és 1/2 évig volt itt, — akkori kifejezés szerint — praeceptor. A praeceptorok évről-évre változtak; állandósítottatásukról szó sem lehetett. Az egyházi előjárásnak Szabados iránti kiváló jó indulatáról tesz tanubizonyságot az, hogy azon időben, mikor még az egyházi hivatalnokokat, magát a lelkipásztort sem véve ki, évről-évre „marasztalani” volt szokás s „hadd jöjjön másik” vőit a jelszó: Szabados 3 és 1/2 éven keresztül itt maradt. Maradhatott volna tovább is, de mint már különben is koros férfi állandóságot keresett s távozott Békésről. Az ő életsorsában rejtve lévő körülmények világosíthatnák meg csak: miként került innen Békésről Torontál egyik kis leány-egyházába Csávó s ra, hol 3 évet, — innen a Krassó megyei kis Füzes telepre, hol 2 és 1/2 évet, — s innen a már fényes egyházba Makóra, hol 4 évet töltött, — mindezen helyeken köztisztelet és közbecsülés környezvén őt, a szerény viseletű embert s szorgalmas tanítót.

Makóról, a már előbb Makón hivataloskodott, később békési lelkészszé lett Hajnal Ábel ajánlatára — ki az ő személyében a „jó ravaló tanítót” felismerte — meghivatott a békési egyház egyik akkor újból létesített iskolájába állandó tanítóul tisztességes fizetés feltételével egy városrész I. és II. osztályu gyermekeinek vezetésére. A meghívást elfogadta s megkezdte tanítói működését 1844. május 1. napján, — mondanom sem kell, hogy már másodízben, és már mint nős ember.

Ezen időtől fogva, tehát több mint 40 éven keresztül, itt működött az Urnak e jámbor és hiv szolgálja szülőföldén Békésen.

A mi Szabados mint tanítót illeti: ő a régi kor embere maradt mindvégig. Nem mondhatni, hogy tanmódjára nézve a korral lépést tartott volna, — így például a „Zákány abc-jétől” soha sem tudott megválni, — de azért év végére annyira elkészítette iskoláját, hogy jobb exament kívánni sem lehetett, mint az övé. Természetesen ezt csak úgy érthette el, hogy reggeltől estig az iskolában ült és tanított. Vesszőt nem használt soha s talán innen magyarázható, hogy hajlottabb korában tanítványai között némi fegyelmetlenség volt tapasztalható, — a nép tréfásan s z a b a d e l v ü e k n e k nevezte őket a többi iskolák növendékeivel szemben.

Mint magán ember, Szabados a megtestesült jószág s kifogyhatatlan vidám kedély embere volt. Társas összejövetelek alkalmával mindenki tisztelettel tekintett a jó öregre,

a ki talpra esett ódon, de mindig élénken színezett adomáival s a „Hej Rákóczi, hej Bercsényi“ korából vett hazafias dalaival le tudta kötni a közfigyelmet. Tudott a nép nyelvén, — mint mondani szokták.

Élete lefolyt körülményei között nevezetes mozzanat volt az, midőn az 50-es évek elején egy napon csak arra ébredt fel, hogy hat zsoldár megjelent nála s a tiszt parancsolt vele. Nagy váradra vitték, bezárták. Ott tartották fél évig. — Oka ezen elfogatásnak az volt, hogy a forradalom után 10 évre besorozott katonák szülei egy egy ártatlan levél megírására felkérték, — ő aztán oda tette utóiratilag, hogy „ne féljetekek fiuk, él még a magyarok Istene, jön Kosuth“ stb. Azonban ott Nagy-Váradon az illető katonai hatóság belátván az ember jámbor ártatlanságát, utnak bocsátotta őt azzal, hogyha még valamikor ilyféle dologba beavatkozni fog, fejével lakol. Hazajövet utjába ejtette Debreczent s megfordult e sorok írójánál is, ki akkor Debreczenben tanultam volt. Kérdésemre: hol jár? — A hazáért szenvedek, kedves öcsém! volt válasza. — Fogsága alatt az egyházi előljáróság csak ideiglenesen töltötte be állását s hazatérte után rögtön el is foglalta azt s zavartalanul viselte haláláig.

Mint tanítót, mint embert mindenki szerette, tisztelte és becsülte a boldogultat. Temetésén roppant résztvevő közönség volt jelen. A tanítói kar saját neve alatt kiadott gyászjelentésben hozta tudomásul „Nestorá“-nak elhunytát, s ravatalára koszorut tett. Az egyháztanács szintén koszorut helyeztetett el „hű tanítójának“ koporsójára. Gyermektelen özvegyét teljes évi javadalmazásában meghagyta s ideiglenes tanítóról külön fizetés mellett maga gondoskodott.

Legyen áldott a hű munkás emlékezete!

Szegedi Károly,
ev. ref. lelkész.

Könyvismertetés.

Gyakorlati bibliamagyarazatok. Szakfolyóirat. Szerkeszti és kiadja: Garzó Gyula, a békes-gyomai ref. egyház egyik rendes lelképásztor a stb. A B.-Gyomán megjelenő s lapunkban már többször jelzett szakfolyóirat előfizetési ára egész évre 4 frt. Előtünk a november—december hónapi szám fekszik s erre is reflektálva akarunk ez irodalmi vállalatról elmondani egyetmást. E számban Haan Lajos, ismert tollú író magyarazza Sámuel első könyvének XII—XXIV. fejezeteit, röviden összefoglalván előbb minden egyes résznek tartalmát s végül levonván mindenikből a rá vonatkozó tanuságokat. Mindenesetre szükséges volna, ha a mélyen tisztelt szerző ur kisebb szakaszokat venne föl s ott, hol valami magyarázni való kerül elibe, azt részletesen megmagyarázná s így tanítaná népét a biblia mélyébe való behatolásra. Az sem egészen jó, ha a tanítói elemet mindig ugyanazon stereotyp „vonjuk le ebből a következő tanulságokat“ kifejezéssel választjuk el az erkölcsi, az építő alkatrésztől, mert jobb e két elemet lehetőleg mindig egybefűzni egymással. Ettől eltekintve a tanulságot magában foglaló részek igen kitűnően szerkesztvék s eszmei szoros egybefűgésben állanak az illető részek főgondolataival. A „vegyes magyarazatok“

rovatában Koren Pál, pitvarosi ev. lelkész közöl két, kitűnő tollal irt magyarazatot, melyek ugyan, egy, illetőleg két vers fölött irtva, nem annyira bibliamagyarazatok, mint inkább szoros értelemben vett predikációk. A gyakorlati bibliamagyarazathoz, általában véve a dolgot, hosszabb, bár semmiesetre sem nagyon hosszú textusok veendőek.

Garzó Gyula ur vállalatát bizton tarthatjuk hézagpót-lónak s mióta egyházi törvényhozásunk kötelezővé tette lelkészeinkre a gyülekezeteik előtti bibliamagyarazást, valóban szükségessé válhatott sok lelkészre nézve annak járatása. Mi jó lélekkel ajánljuk e szakfolyóiratot az érdeklődök szíves figyelmébe, megjegyezvén, hogy eddigi négy évi folyamában 12 munkálat áll már befejezetten s hogy azoknak, a kik a rendes előfizetők közé belépnek, az eddigi évfolyamok nem bolti, hanem csak rendes árban számitatnak s tartozásukat tetszés szerinti részletekben utólag törleszthetik. Ki a szentírás tanulmányozását s lelkiösmertes tanítását nem pusztá kötelességnek, hanem a kötelességek anyjának tartja, ki nem engedvén magát a világiak által elragadtatni, el szeret lelkével a lelkiek világába merülni, az jó támaszra talál e füzetekben, melyeket ismételve is melegen ajánlunk.

A fentebbi sorok megírása után vettük az ezen évi január—februári füzetet, melyben Nagy Imre ugrai ev. ref. lelkész ur magyarazza Ernst és Menyhárt nyomán az efézusbeliekhez irt levelet. Összesen 21 magyarazatban halad a szerző a levélen végig s az egész dolgozaton meglátszik a gyakorlott író, a gondolkodó férfi, a gyülekezete javáért buzgó hű lelkész s az igazi keresztyén szellemének nyoma. Garzó ur e munka által is emelte vállalatának benső értékét.

Népszerű szentírás magyarazatok a szószéken. Megjelenik negyed évi füzetekben. Irtá: Szondy Béla, sarkadi ref. segédlelkész. Előfizetési ára egy évre 1 frt. Arad, 1884. Nyomatott Gyulai Istvánnál. Lapunk e vállalatot tavaly részletesen s annak irányát, szellemét tekintve, teljes elősmerezzel ismertette. Kifejezte azon nézetét, hogy a tisztelt szerző urnak jobb volna munkáját könyv alakjában adni ki, de jó tanácsa nem talált meghallgattatásra. A vállalatból négy füzet jelent már meg, melyekben szerző biztos, csaknem mesteri kézzel írja magyarazatait.

Közlöny a debreczeni „hittanszaki önképző társulat“ köréből. XV. évfolyam. Megjelen évenként 8 számban. Előfizetési ár helyben 1 frt 50. Vidékre 1 frt 70 kr. Szerkesztők: Sass Béla, Vásárhelyi Zsigmond.

Megjelent e Közlönyből eddig három szám, melyekből jól esik látnunk főiskolánk theologiai ifjuságának komoly törekvését, előhaladását az önképzés nemes pályaterén. Az első és második szám vezércikkét Balogh Ferencz felügyelő tanárnak „a hittanulói pályás a jelenkor követelménye“ című, a hittanszaki önképző társulathoz intézett beszéde alkotja. A harmadik szám elején Kálmán Farkasnak egy, tanulóinkhoz irt nyilt levele áll. Értékes munkálatok még Kovács Jánostól: „Huszár Gál életének, működésének és műveinek ismertetése“; Sass Bélától: „a Jhvh név, — főleg a kiejtés és nyelvtani elemzés szempontjából“; Vásárhelyi

Zsigmondtól a VIII. és XXXVIII. zsoltár átdolgozása s Csécsi Imrétől egy „Karácsonkor“ cz. költemény. A „vegyes közlemények“ rovatában különösen érdekes az oratoriumi szemle. Ajánljuk e lapot a főiskolánk szellemi ügyei iránt érdeklődő közönség szives figyelmébe. Komoly munkában fáradozó ifjainknak e lapja megérdemli a támogatást.

Protestáns Pap. Gyakorlati Szakközlöny. Szerkesztik és kiadják Lágler Sándor ev. pap, Kálmán Dezső ev. ref. pap. Előfiz. ára egy évre 4 frt stb. Kecskemét, 1885. Tóth László könyvnyomdájában. Hatodik évfolyamban jelenik már meg ezen, a kölesdi (Tolna-vármegyében) két protestáns, lutheránus és református lelkész által szerkesztett szakközlöny, mely élénk hangon irt cikkeivel, továbbá énekeivel, imádságaival, egyházi beszédeivel s különösen a gyakorlati lelkész életre vonatkozó kérdéseivel s feleleteivel kellemes tanulmányul ajánlkozik. Szivesen figyelmeztetjük közönségünket e jeles vállalatra.

sz. t.

Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről.

A z u r i i m á d s á g.

Imádságaink között elsőnek veszem, a mint hogy eredeténél fogva föltétlenül első is, az uri imádságot, ezen, a kegyelemnek gazdag tárházát oly nemes egyszerűségben feltüntető, szép renddel egybealkotott, általunk anynyiszor elmondott s bizonyára mindnyájunk által jól tudott imádságot, a hasonlítás szerint azon gyöngyöt, melyben a keresztyénségnek egész napja teljes dicsőségében ragyog előttünk. Uri imádságnak nevezzük ezt a becses kincset, mert hiszen Krisztus Urunk tanított reá bennünket, azt mondván: ti így imádkozzatok!

A thraciai bogomilek Luther szerint az uri imádságot a legnagyobb martyrrá tették az által, hogy szünet-szüntelenül csak azt ismételték, a mennyiben más imádságot egyáltalában nem mondtak. Mi közülünk, hála a kegyelemért, sokan tudnak imádságokat és pedig jó imádságokat is írni, de másoldalról az is bizonyos, hogy mi is csak olyan martyrrá teszszük az uri imádságot, mint a hogy azt a bogomilek tették. Csak hogy mi másként hajtjuk végre a martyrrá tevési processust, mint a bogemilek.

Mi nevezetesen nem tudjuk az uri imádságot, vagyis nem úgy akarjuk tudni, mint a hogy azt nekünk a mi Urunk tanította. Nekünk szabad ahhoz tenni s el is venni belőle egyetmást, — még mindig „Mi Atyánk“ lesz az, ha szinte uri imádságnak nem válik is be többé. Minek ragaszkodnék az ember a különben tán jó fordításhoz, ha annak használatát bizonyos, a szabadságot némileg szorító elv ajánlaná?!

A Károlyi-féle magyar bibliában jól van lefordítva az uri imádság, a mit bizonyít az is, hogy a Filó, Menyhárt és Győri által végzett átdolgozásban egy szócska kivételével betűről-betűre meg van tartva az addigi magyar szöveg. Arra az egy szócskára még vissza kell majd térnem.

Külföldön úgy mondják el mindenütt ezen imádságot, mint a hogy az az illető egyház bevett bibliafordításában

adva van, — minálunk teljes féktelenség uralkodik e tekintetben. Próbáljuk ezt igazolni.

Hallottam már valahol, hogy így kezdette a liturgus ez imádságot: „Mennyben levő atyánk stb.! A másik így: „Atyánk, ki vagy mennyekben!“ s a birtokot és személyes névmásokat következetesen mind-nütt elhagyta. Lehet, hogy előtte szebbnek tetszett az így, de az bizonyos, hogy nyelvtanilag is nagyon rosszul volt az mondva.

Gyakran halljuk vagy olvassuk, hogy egyesek a megszólításban „a mennyekben“ szót használják, holott a görög „ἐν τοῖς οὐρανοῖς“ csak ezzel van jól fordítva: „a mennyekben.“ Így fordította le a latin: „in coelis“, a francia: „dans les cieux“, vagy „aux cieux.“ A Luther-féle német fordításban „im Himmel“ áll, de a kommentátorok kiigazítják „in den Himmelu“ kifejezésre s ugyanez áll az angol bibliafordításra is.

„Szenteltessék meg“ helyett sokan a „megszenteltessék“ szót használják.

„Mint a mennyben, ugy stb.“ helyett: „miképen... azonképen stb.“ „Itt a földön“ helyett: „idele a földön.“

„A mi mindennapi stb.“ helyett: „add meg minékünk stb.“ Egy nagy elterjedtségnek örvendő imádságos könyvünkben pedig e kéréshez még egy „is“ szócska is hozzá van csatolva, „a mi... ma is.“

A következő kérést, a hány ember, annyiféleképen stylizálják, többek között a „vétkeinket“ szó helyett szél-tére „bűneinket“ szót használva.

„És ne vigy stb.“ — ezt nem fordítja jól Károlyi, midőn a „kisértetbe“ szó elibe oda teszi az „a“ névelőt, holott a görög ἐν περιπατηῶν a névelő elhagyásával van jól fordítva, mint a hogy ez fentemlitett újabb bibliafordításunkban történik.

A „de szabadíts meg“ helyett némely vidéken általában ezt használják: „de sőt inkább szabadíts meg“ s a doxológiában sem szeretik sokan azt az általában minden fordításban benne levő két „és“ szót s mondják: „mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség“, vagy „mert tiéd az ország, tiéd a hatalom stb.“ és sokan a világért el nem hagyják a „mindörökké“ elől a „most és“ szavakat.

De hát, kérem, ez egyáltalában nem jól van így; a protestáns, illetőleg evang. református liturgika is elfogadja, vagyis inkább elfogadhatja azon elvet, hogy istenitiszteletünkben kell valami állandó, változás alá nem vethető elemnek lenni s ha egyáltalában valami, úgy különösen az uri imádság lehet ilyen.

Ügyeljének tehát liturgusaink, hogy ez-n imádságot föltétlenül mindnyájan egyformán mondjuk s e végre különösen az agenda s az imádságos könyvrők vegyék elő ezentul bibliafordításunkat s abból írják át betűről-betűre az Urnak imádságát, Károlyi fordításából kihagyván azt az egy betűnyi szócskát.

Ha valaki az ezen cikkben foglalt elvet nagyon me-revnek, protestáns elv-ellenesnek tartja, ellenvéleményének szivesen adunk tért lapunkban s kérem az ilyen kérdések iránt érdeklődőket, vitassák meg akár önállólag, akár e tárgygal kapcsolatosan azt is, mennyiben kötelező reánk nézve bevett bibliafordításunk használata?

Csiky Lajos

Különfélék.

Debreczeni főiskolánk történetében folyó hó 27-ke nevezetes emléküvé lett. Ugyanis e napon szavaztatott meg az országos képviselő ház által, Apafy Mihály erdélyi fejedelem részéről a debreczeni főiskola javára tett nemes adományai*) megváltása fejében évenkénti 4000 frtnak kiadatása. Vége lett tehát a hosszas, de nagyon hosszas pernek, felszólalásnak, kérelmezéseknek, melyeket a debreczeni főiskola ez alapítvány érdekében, majdnem 200 éven keresztül folytatott. — De legyenek emlékezetekben áldottak azon nemes keblű férfiak, kik ez alapítvány ügyében sokat tettek és fáradtak, de nem érhatték meg fáradozásuknak sikerét és eredményét. Ilyenek Domokos Lajos, Sinay Miklós, Péchy Imre, Sárváry Pál, Zákány József, Gróf Degenfeld Ottó, Sárváry Jakab, Révész Imre, G. Degenfeld Imre. A kik pedig mint ez ügynek hű munkásai, megérték a szerencsés kibontakozást, boldogító és megnyugtató öntudattal tekinthessenek vissza működésükre s kísérje majd emlékezetöket a debreczeni főiskola örök hálája. Tisztelet és elismerés az országos képviselő háznak!

Belmissiói munka Debreczenben. Isten kegyelméből megindult nálunk e téren is a mozgalom s ha a folyó árama még lassu, az egyedül annak tulajdonítható, hogy „omne initium difficile.“ Lapunk egyik szerkesztőtársa, Csiky Lajos még a mult hónapban megjelent a debreczeni tanító-testület gyűlésén, hol a tanító urak figyelmébe ajánlván a vallásos néplapok s általában a vallás-erkölcsi irodalom terjesztését, buzgólkodását szép siker követte, a mennyiben ma már több, mint 220 gyermek hordatja és így több, mint 220 családban olvassák Csécsi Miklós „Téli Ujságát.“ Kezdetnek elég s meg vagyunk győződve, hogy jövőre, ha idejében fogunk a dologhoz, jóval több család barátjává tesszük ezen s talán más lapokat is. De az elmondottnál fontosabb munka az, hogy ugyancsak a debreczeni tanító-testület f. hó 24-én tartott közgyűlésén Csiky Lajos felolvasást tartott a gyermekistenítiszteletek ügyében, mely ugy a teljes számmal jelen volt tanítói kar, mint a vendégek gyanánt ott levő Némethy Lajos, Könyves Tóth Kálmán lelkész az egyszerű református egyháztagi minőségében jelenlevő Kiss József tanfelügyelő s a hittanárok által rokonszenvesen fogadtatván, a magas színvonalon álló vitában az eszme létesítésének célba vételi terve egyhangulag helyeseltetett. A tanítói kar küldötteinek bevonásával bizottság neveztetett ki a további, vagyis a tulajdonképeni munka módozatainak megbeszélésére.

„A b.-diószegi ev. ref. egyház multja és jelene“ című mű t. előfizetőihez! — A próbanyomás alkalmávali hibás fölvétel szerint művem az előfizetési felhívásban jelzett 17 ivnél kevesebbre számittatván, — a könnyebb megszerezhetés céljából — annak előfizetési árát 1 frt 20 krról, 1 frtra szállítottam alá. — Azonban most tünt ki, hogy művem nyomtatásban nem csak hogy a 17 ivet meghaladja hanem esetleg 20 iven

*) Egy tanár teljes fizetésére 3000 kőső, az iskola szükségletére 2000 kőső s ezeken felül még száz forintot érő sőt rendelt a kegyes fejedelem a debreczeni főiskolának mint évi járadékot.

is felül fog terjedni, a mely körülmény engem, — szemben a megkésztveződött kiadási költségekkel a lehető legnagyobb anyagi zavarba hozott, az előfizetések sajnálatilag csekély száma mellett; míg más részről a mű kézbesítési határidejét is jóval hátrább vetette, a kezdetben számítottnál. — Ezek folytán egész tisztelettel kérem a t. előfizetőket, mikép az általok előfizetési díjban eddig hozzám juttatott 1 frt 20 krt, vagy 1 frtot kegyeskedjenek 1 frt 50 krra — póstatulványon — kiegészíteni; s a mű kijövetelére február hó végéig becses türelmükkel megajándékozni. Így is tetemes összeggel kellend ezt saját zsebem rovására támogatnom. — Egyébiránt megjegyzem, hogy a kinek e változtatás tetzésére nem volna s ezt előttem egy levelezési lapon jelzendi: hozzám küldött előfizetési összegét kegyeskedem nélkül, kezeihez visszaszármatatom. — Teljes tisztelettel B.-Diószeg, 1885. jan. 24. Molnár János, ev. ref. lelkész.

A kisujszállási ev. ref. egyház népesedési viszonya mult évben következőleg alakult: született 384, egybekelt 100 pár, meghalt 375. Ezek szerint a mult évi szaporodás csak 9-re rugott.

Tartalom: A cultus-ministerium költségvetési vitái. G. K. — A mi örömünk árnyéka. Nagy Imre. — Deborah éneke. Dicsőfi József. — Levelek a szerkesztőhöz. Szilágyi Márton, Révész Mihály. — Hang a nagykarolyi egyházmegyéből. Veritas. — Kiáltó szó. Biki Ferencz. — Még egy pár szó . . . ! Kiss Albert, Könyves Tóth Kálmán. — Debreczeni egyházból. (Vége.) Somogyi Pál. — Szabados Sándor. Szegedi Károly. — Könyvismertetés. sz. t. — Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről. Csiky Lajos. — Különfélék. — Hirdetés.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztőtársak: **Csiky Lajos, Géresi Kálmán.**

HIRDETÉS.

Pályázat.

A bihari ref. egyházmegyébe kebeleztet Ártánd harmadosztályu egyház lelkészi hivatala, melynek alkalmas lakáson és kerten kívül készpénzben, terményekben, szántó és kaszálóföldekben, fa és szolgálmány váltságban évi jövedelme 825 frt körül van, megüresedvén: ezen nel pályázat alá bocsáttatik.

A pályázati iratok Nagy Kerekibe, az esperesi hivatalhoz 1885. Február 20-ig lesznek beadandók.

Debreczen, 1885. jan. 26.

Révész Bálint,
püspök.